

Обраћање високог представника Савјету безбједности Уједињених нација

Вриједи писана ријеч.

Господине предсједавајући, уважени чланови Савјета безбједности,

уважена предсједавајућа Предсједништва Босне и Херцеговине,

За два дана, 8. маја, обиљежићемо осамдесету годишњицу завршетка Другог свјетског рата у Европи. Тог дана коначно је окончана Хитлерова агресија, али тек након невјероватног губитка људских живота и дубоких ожиљака које је оставила човјечанству. Осамдесет година касније, и даље оплакујемо жртве те агресије. Истовремено, ови догађаји нас подсјећају да је спречавање рата и мирно рјешавање сукоба могуће унутар поретка заснованог на правилима. Управо је ово тијело, Савјет безбједности Уједињених нација, одговор оних који су вјеровали, и који и даље вјерују, да су живот у миру и слободи прво и темељно право сваког људског бића.

Убрзо након тога, крајем маја, у Дејтону, Охајо, окупиће се представници земаља НАТО-а, шире међународне заједнице те Босне и Херцеговине, Хрватске и Србије како би обиљежили тридесету годишњицу Дејтонског мировног споразума, којим је окончано крвопролиће и геноцид почињен између 1992. и 1995. године. Рат у Босни и Херцеговини вратио је у Европу старе страхоте, звјерства и људску патњу какве није доживјела од

краја Другог свјетског рата. Дејтонски споразум из 1995. је представљао успјешан одговор на овај сукоб и био је могућ искључиво утемељен на правилима, Повељи Уједињених нација, укључујући Поглавље VII, те договореном рјешењу које је отворило пут ка заједничкој будућности у региону након распада Југославије. Овај мировни споразум из Дејтона садржавао је *ad hoc* механизме и инструменте међународне контроле за очување одрживог мира који укључује људска права и функционалну демократију.

Осврћући се на ова два значајна датума, прије него што започнем своје обраћање Савјету безбједности УН-а као високи представник за Босну и Херцеговину, желио бих да одвојим тренутак да промислим о вриједности живота над смрћу, принципу мира над непријатељством и предностима хуманости над дивљаштвом. У том контексту, желио бих са вама да подијелим лични утисак који сматрам важним: у посљедње вријеме ми се све чешће обраћају грађани свих етничких припадности са питањем: „Господине Шмит, можете ли да се побринете да поново не дође до рата?“ На то увијек одговарам да не видим опасност од избијања рата, јер нико не жели поново да пролази кроз такво искуство. Нажалост, запаљива политичка реторика, увреде и игнорисање злочина и терора који су кулминирали геноцидом у Сребреници доводе у питање политичку вољу за очувањем даљег постојања Босне и Херцеговине како је наведено у члану 1. Устава. Морам додати да међународна заједница и сусједне земље у стварности нису слиједиле такве покушаје.

Поштовани чланови Савјета безбједности,

Од мог именовања од стране Управног одбора Савјета за провођење мира (PIC), 27. маја 2021. године, имао сам част да генералном секретару и Савјету безбједности УН-а поднесем осам извјештаја о имплементацији Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, познатијег као Дејтонски мировни споразум.

Моја овлаштења, која је високом представнику дао Управни одбор

Савјета за провођење мира, поново су потврђена, прихваћена и поздрављена у Савјету безбједности УН-а резолуцијама 1031, 1174, 1247 и другим. Дејтонски споразум није био тек обичан правни документ. Тридесет година након потписивања, он и даље представља темељ демократске и мултиетничке структуре Босне и Херцеговине. Анекс IV, Устав ове државе, сложен је документ који би могао да се унаприједи кроз даљи демократски развој. Имплементирана правила и заштитни механизми којима се штите заступљеност и учешће три конститутивна народа и Осталих у одлучивању укључују и права на заштиту од дискриминације свих бирача у Босни и Херцеговини. Сви конститутивни народи нису политички хомогени, већ доприносе богатству различитих политичких ставова, изван њихове етничке или вјерске припадности. То је потврђено у пресудама у ткз. случајевима „Сејдић-Финци“ Европског суда за људска права 2009., као и другим одлукама, попут случаја Комшић и Љубић пред Уставним судом Босне и Херцеговине. Ове пресуде, које се односе на изборне захтјеве, још увијек нису проведене. Хрватске политичке странке у земљи, такође уз подршку премијера Хрватске, јасно су изразиле свој став у вези са овим питањем. Премијер Хрватске је такође нагласио да је ово питање посебно важно у погледу европских интеграција Босне и Херцеговине. У овом тренутку када је БиХ позвана да започне преговоре о будућем чланству у Европској унији, потреба за уставном реформом, не само у овом контексту, постаје и очигледна и неопходна. То мора да осигура *pouvoir constituant* народа и грађана Босне и Херцеговине и њихових легитимно изабраних представника. Међународна заједница, на основу својих надлежности договорених и утемељених Дејтонским споразумом, може да пружи подршку у овом процесу. Дозволите ми да појасним. Колонијализам је потлаченим народима одузимао њихово индивидуално и колективно право одлучивања. У Босни и Херцеговини, право одлучивања припада свима – не кроз једнострано дјеловање против међународно договореног устава и закона, већ кроз његово унапређење и измјене. Захтјеви Европске уније о неопходности усвајања међународно признатог система права – уз стабилне институције које гарантују

демократију, владавину права, људска права те поштовање и заштиту мањина – како је наведено у Копенхашким критеријима, указују на смјер којим треба ићи. Тренутни статус Босне и Херцеговине, утемељен на овлаштењу из Поглавља VII Повеље УН-а, тада би могао бити окончан. Надаље, тиме би се могли стећи услови да се мандат *ad hoc* институција Дејтонског мировног споразума полагамо и постепено приводи крају.

Даме и господо,

Данас сам дошао да вас обавијестим да су се услови за потпуну имплементацију цивилних аспеката Мировног споразума у Босни и Херцеговини знатно погоршали у односу на претходне извјештајне периоде. Посебно је први квартал ове године обиљежен значајним порастом тензија, што несумњиво представља најозбиљнију кризу у земљи од потписивања Дејтонског споразума. Могу овдје подвући да видим политичку кризу, али још увијек немам индицију за сигурносну кризу.

Као што је наведено у мом извјештају, нагло погоршање ситуације проистекло је из реакција на првостепену пресуду Суда Босне и Херцеговине којом је осуђен предсједник Републике Српске Милорад Додик. Гледајући уназад, недавни поступци дјелују као намјерна кулминација политика које су дуго осмишљаване и припремане, а на које сам редовно указивао у претходним извјештајима. Стога, посљедњи развој догађаја представља једноставно искориштавање прилике коју је пресуда отворила.

Након пресуде, господин Додик је појачао нападе на уставни поредак земље, налажући властима Републике Српске да усвоје законе којима се фактички забрањује дјеловање државног правосуђа и тијела за провођење закона на територији Републике Српске те чак ставио на стол нацрт ентитетског устава, јасно алудирајући на *de facto* сецесију. Тај нацрт устава, који је врло сложен документ, објављен је убрзо након пресуде. Брзина којом су и тај документ и нацрти закона постали јавни јасно упућује на то да су били припремљени знатно унапријед.

Прво, ови акти и ови закони у основи су у супротности са провођењем Дејтонског мировног споразума и његових анекса. Сходно томе, Уставни суд је поништио све ове законе које је донијела Народна скупштина РС.

Друго, они угрожавају територијални и друштвени интегритет земље и њених народа извршавањем сецесионистичких дјела.

И треће, они такође стварају правну и извршну несигурност успостављањем ентитетских закона и институција које су у супротности са и конкуришу државним законима и њиховим надлежностима. Због тога је потребно да институције створене у Дејтону, као што је Уставни суд, спријече распад ове земље, а када је у питању заштита функционалности државе, потребне су такође и моје правне надлежности као високог представника.

Као последица свега, коалиција на државном нивоу је доживјела озбиљан ударац, замах приступања Европској унији је заустављен, функционалност државе се подрива, а реформе су маргинализоване. Овај развој догађаја није непоправљив, али је озбиљан. Потребно га је ријешити без одлагања, а захтијева активно учешће међународне заједнице.

Поштовани чланови Савјета безбједности,

Као што сам напоменуо у свом садашњем извјештају, општа економска ситуација се за сада чини стабилном упркос тренутној кризи. Међутим, демографска ситуација у земљи се не побољшава. Велики губитак младих и квалификованих грађана ове државе представља препреку економској и друштвеној одрживости земље. Да би се боље разумјела опасност потребно је имати боље податке, по могућности у облику новог пописа становништва. Нажалост, дискусија о новом попису становништва је у великој мјери политизована. Ових дана управо чекамо на нови извјештај UNFPA о демографском стању у земљи.

У комбинацији са врло очитом деградацијом околине и учесталим природним непогодама, може се са сигурношћу закључити да свакодневни живот у Босни и Херцеговини не постаје лакши.

У овим тешким временима, Босна и Херцеговина је на својој страни имала непоколебљиву подршку међународне заједнице против ове егзистенцијалне пријетње. Све чланице Управног одбора Савјета за провођење мира и велики број чланица УН-а реаговали су на ове политике изражавајући своју забринутост, позивајући на заустављање таквих реметилачких активности и наглашавајући, између осталог, своју непоколебљиву подршку пуној имплементацији Дејтонског мировног споразума и јединству и територијалном интегритету Босне и Херцеговине. Од највећег је значаја наставити даље са овим напорима.

Такође бих желио да изразим своју захвалност Савјету безбједности УН-а што је недвосмислено потврдио своју преданост суверенитету, независности, јединству и територијалном интегритету Босне и Херцеговине у потпуности у складу са Дејтонским мировним споразумом.

Ову изјаву сматрам искреном подршком Босни и Херцеговини.

Примјећујем да се српска заједница није одазвала на незаконите директиве г. Додика. На примјер, на припаднике српске националности, који раде у државним институцијама, је вршен притисак да напусте своја радна мјеста, али ови позиви и пријетње су углавном остали без одговора. Упркос тешкој политичкој ситуацији, ни ја немам сумњи у погледу преданости српске заједнице када говоримо о европском путу БиХ. То су јасно рекле и опозиционе странке ПДП, СДС и друге.

Бошњачка заједница је упркос напетостима успјела остати мирна и наставити путем стрпљивог дијалога како би, између осталог, задржала и европске интеграције ове земље на столу.

Што се тиче хрватске заједнице, такође примјећујем сталну проевропску определијељеност као и повећану спремност за учешће у међуетничком дијалогу, укључујући и локалне спорове. Случај Централне зоне у граду Мостару, о чему детаљније можете да се информишете из мог извјештаја, без заузимања страна, представља добар примјер. У овом конкретном случају, више бих

волио да локални актери међусобно пронађу рјешење, него да рјешење донесе међународна заједница. Добра воља постоји и треба је подстицати како би се уклонила бука коју шире неки актери. Повјерење дајемо онима који остају посвећени томе да осигурају миран суживот у једном граду. Како чујем, градоначелник Кордић и предсједавајући Градског вијећа Рахимић предузели су конкретне кораке за рјешавање ситуације. Сачекаћемо и видјети.

Будимо јасни око тога да народ Босне и Херцеговине може да живи и живи заједно. У великом дијелу, заједнице у земљи не подржавају екстремизам или сецесионизам. За то постоје бројни докази у свакодневном животу, али етноцентрична политика превише времена троши на стварање подјела унутар заједница умјесто на њихово уједињење.

Свједочимо и добрим и лошим догађајима који се одвијају у исто вријеме. Узимајући то у обзир, који је пут напријед?

Као што сам раније извијестио, дискриминација остаје и даље сложен проблем који обухвата многа питања и групе. Стога поново позивам политичке лидере у Босни и Херцеговини да покрену свеобухватне уставне и законске реформе како би се ријешио овај проблем.

Иако уставни оквир мора да се побољша, прошли покушаји су показали осјетљивост овог питања. Важно је имати на уму да је Босна и Херцеговина држава три конститутивна народа, представника Осталих и свих грађана те да се заштита која се пружа свима мора сачувати уз уклањање дискриминације из тренутног уставног оквира.

Такав процес уставне реформе требао би бити усмјерен и на рјешавање 14 кључних приоритета Европске комисије. Непотребно је рећи да постоји знатно преклапање између 14 кључних приоритета и циљева Агенде 5+2, што је основа мога дјеловања у складу са одлуком Савјета за провођење мира. Јачање владавине права је једно од најважнијих питања. Зато користим ову

прилику да поновим да пут напријед такође захтијева спознају да се Дејтон и агенда реформи Европске уније међусобно надопуњују.

Задатак измјене устава на начин који је у потпуности компатибилан са нормама Европске уније нипошто није лак. Предлажем да сви они који су заинтересовани за осигурање свијетле и просперитетне будућности за Босну и Херцеговину организују конференцију о овим питањима.

Питање државне имовине у Босни и Херцеговини и даље је неријешено. Ово питање и даље представља значајну препреку економском развоју земље. Обзиром на изазове узроковане тренутним недостатком државног законодавства о овом питању, постоји потреба да међународна заједница остане ангажована. Као дио Агенде 5+2, ја такође испуњавам своју обавезу да омогућим и олакшам покретање тог процеса.

Према томе, изазови са којима се суочава Босна и Херцеговина су сложени и разнолики. Али, будимо јасни: озбиљна криза са којом се Босна и Херцеговина тренутно суочава резултат је озбиљних напада на Дејтонски мировни споразум од стране неких који имају политичку одговорност, укључујући уставни и правни поредак Босне и Херцеговине. Они погрешно тумаче Дејтон. Дејтонски споразум треба развијати демократски и разговором, а не доводити га у питање.

Свако у Босни и Херцеговини треба да разумије да ниједан појединац није изнад закона. Напротив, свако мора да поштује владавину права.

Цијењени чланови Савјета безбједности, да закључим:

Босна и Херцеговина се суочава са тешким временима. Нико прије тридесет година не би очекивао да ће међународна заједница данас бити толико потребна као што јесте. Али, Мировни споразум који је овај Савјет безбједности УН-а подржао прије тридесет година и даље је темељ на којем може да се гради будућност Босне и Херцеговине са својим суверенитетом,

територијалним интегритетом и политичком независношћу. Поновно отварање или редефинисање Мировног споразума доводи у питање саме темеље мира и просперитета у Босни и Херцеговини. То не значи да не бисмо требали да разговарамо о потребним измјенама и допунама овог устава.

Пут напријед укључује супротстављање пријетњама и нападима на саме његове темеље, али и провођење значајних реформи, укључујући контекст европских интеграција земље. Ради се о јачању институционалне стабилности и функционалности државе и наставку јачања интегритета избора у свјетлу општих избора у земљи 2026. године. На томе треба бити фокус.

Високи представник као међународна *ad hoc* институција никада није био замишљен да буде стална функција. Али, тежње Босне и Херцеговине за европским интеграцијама ће, у догледној будућности, бити изграђене на дејтонском систему као темељу њеног уставног поретка. Босна и Херцеговина је потпуно реорганизован субјект међународног права и правни насљедник Републике Босне и Херцеговине, и не постоје други субјекти међународног права у БиХ.

Међутим, мора јасно да се стави до знања да међународна заједница на крају не може да одређује будућност земље. Импулси и смјернице морају да долазе са домаћег терена. Зато позивам политичке лидере широм земље да наставе свој пут ка пуној европској интеграцији, проведу реформе и изграде демократско друштво са добром управом, која осигурава просперитет садашњој и будућим генерацијама.

Међународна заједница мора да настави да пружа своју подршку и помоћ како би помогла земљи и народу Босне и Херцеговине да обликују своју будућност и увјерила људе у овој земљи да нису заборављени.

У закључку, желио бих да искористим ову прилику да захвалим вама и вашим владама на непоколебљивој подршци коју сте пружили Босни и Херцеговини, као и Канцеларији високог

представника. Ова подршка је посебно релевантна и у вези са неопходним извршним одлукама које морају бити донесене у складу са овлаштењима која су мени додијељена као високом представнику. Када не постоји друга опција то мора да буде посљедње средство.

Хвала вам.